

Írói sors

Nem hittem volna, hogy ennyire szeretett újságot írni. Az ötvenes években kezdte, zsenéikkel, de már ott feltűnik konfabuláló trükkjeivel. Aztán a *Száz év magány* (1967) meg a vele járó Nobel-díj (1982) után vett magának egy lapot, hogy csinálhassa, közben írta tovább gyorsan világhírűvé váló regényeit, például a *Szerellem a kolera idején* című remekművet. Az újságírás fura szenvedélye volt, netán kísérleti terep, ennek darabjaiból ad színes válogatást a kötet.

Persze az a fajta újságírás nem a megszokott hírközlés, *breaking news*, vezércikk, vélemény stb. Egyik ismert műfajba se sorolható be. Nála az újságcikk irodalmi jegyzet, mondanám, hogy kroki. De az sem, inkább valami különös sztori, melyben az író, bár megmarad az újságcikk keretein belül, mégis elkalandozhat mesés vidékekre. Így például az *Egy férfi közeledik az esőben* című, 1954-es karcolatban két nő ül éjszaka a sötét szobában, rettegve hallgatják, hogy minden éjjel nyílik a kertkapu, recseg a padló, de csak a széljárás hozza ezt a zajt. Végre egyszer, hasonló zörejek után, az éjszakai ködből felbukkan valaki, egy vendég, egy férfi. Behívják, gyertyát gyűjtanak, leültetik. A derengő félhomályban a férfi leveszi csizmáját, iszik a pálinkából, ledől az ágyra. Meg is szólal, nemigen értik ugyan, de itt van. Csakhogy pár perc múltán a férfinak hült helye, a szobában csak valami füstszerű köd marad utána.

Volt ilyen látogató? Vagy csak az öregasszonyok (ketten) képzelődtek?

Ne dönts el: így az igazi. Mert García Márquez szövege mese (de nem nép- vagy gyermekese), szürreális, de mégis a falu házai között veti meg a lábát – mondanám, Macondóban, az író kitalált városában, későbbi nagy regényeiben előforduló színhelyén. A jövevény kérne még a pálinkából, de az elfogyott, a két asszony suttogva beszél, nehogy meghallja a vendég, hogy kifogytak mindemből. „Féltek, ...így ismét az asztal irányába néztek, de a sötétségen kívül nem láttak ott semmit, se asztalt, se embert. Mégis mindketten tudták, hogy ott van, láthatatlanul, a kialudt lámpa mellett.” Tömény kétértelműség, félelmetes éjszaka, kísértetlátás vagy valóság? Később, jóval később ugyanez a kétértelműség, mágikus jelenetezés tartja életben a *Száz év magányt*. (A Buendía név viszont már itt, 1954-ben, felbukkan.) Meddig tart nála az érlelési folyamat, az írás gyötrelmes születe? Itt, ebben az *El Espectador* című bogotái lapban megjelent látomásban már minden benne van a későbbi remekművek anyagából.

A címadó újságcikk (1955-ből) egy gyilkosság, illetve annak utóélete, nyomozása, tekervényes nyomon követésének története. A tudósításimitáció szinte végtelen folytatásokban jelent meg az akkori újságban. Egy lányt találnak az olasz tenger partján, Wilma Montesit, a nyomozók a halálesetet először fulladásnak

vélik – de a víz ott csak félméteres... Vagyis lehet, hogy büntény lapul a hulla alatt... A nyomozás, a perek és persze az újságcikkek sokasága három éven át folyik. García Márquez a nyomozás fázisait, újabb és újabb tanúk jelentkezését követi minden közlésében, amelyek számos folytatásban jelennek meg. A vége bohózat – tán ezért írta tudósítása főle címnek, hogy az évszázad botránya, ugyanis semmit se sikerült kideríteni a majd száz tanú, húsz-egynéhány gyanúsított berendelésével, kihallgatásával, perbe fogásával. Egy darabig követni tudtam a nevek áradását, de aztán rájöttem, hogy García Marquez a szenzáció-sajtó modorát ironizálja, és tengeri kígyó hosszúságúra növeli a nyomozás (és a per) fázisait meg a különböző tudósítók baromságait. Van itt olyan orgánus is, amelyet tulajdonosa csak azért alapít, hogy saját – kitalált – verzióját dobja be a kollektív vitába. Itt értem meg, hogy miért lesz ebből az ügyből az évszázad botránya, mert a sajtóvita, közlemény és cáfolat végtelenítése a rejtett bohózat alaphangja. Szóval a lány halála (gyilkossága, öngyilkossága) eltartja a város minden irányzathoz tartozó sajtótermékét. Mert az értelmetlen, kitalált valóságdarabkák halmazának napi közléseit úgy veszik, mint a cukrot. (A tudósítások a bogotái *Espectador*ban jelentek meg 1953-ban.)

Szerette ezt a műfajt, számára az újságírás: precíz munka. Ez utóbbira jó példa Vazals asszony eltűnése Párizsban. García Márquez felfedezi, hogy Párizsban évente több száz fehér nő tűnik el – 1955-ben vagyunk –, veri a tamtamot, minek nyomán kiderül, hogy nemzetközi

emberkereskedő hálózat dolgozik a nők elrablásán. Elcsábítják őket valami észbontó ajánlattal, aztán Afrikában, de leginkább Dél-Amerikában piacra dobják áldozataikat. A több száz nő közül csak kettőnek sikerült elmenekülnie elrablójától, ezek kalandjait is kiszínezi, mert tudja, hogy az ilyesmit dobják meg a lap – ugyancsak az *Espectador* hírharsona példányszámát.

Nekem tán nosztalgiából vagy az elfelejtett nevek újralátása miatt, de tetszett a kronologikus eseménysor összefoglalása (*A világ legjelesebb éve*). Itt 1957-ről mesél. Csak az események rövid kivonatát kaptam, és mégis izgalmas. Meghal a divatdiktátor, Christian Dior, az oroszok fellövik első Szputnyikjukat (28 ezer km/óra sebességgel kering a Föld körül), Eisenhower találkozik Hruscsovval (Ike nemigen tudja megfejtetni az orosz csavaros észjárását – mondja García Márquez); Sophia Loren távházasságot köt Carlo Pontival. Gondolkoztam, mi tetszett ebben az összefoglalásban. Aztán arra jutottam, hogy bár újságírói szempontból nem a felsorolás meg az események staccato leírása az érdekes, hanem a napilap-irodalom alig észrevehető kifigurázása. Minden esemény előtt ott áll a hónap-nap, valamint az óra és a perc: ekkor történt. A történelmi (és újságírói hitelesség) dokumentálása (és csúfondáros ki-nevetése).

Dior haláláról így tudósít: Párizsi irodájában napi tizenöt órás munkáját végezve, repülőre ül, és elutazik Montecatini fürdőhelyre, hogy kipihenje fáradalmait. Ott azonban, a La Pace nevű szállóban kártyázás közben, október 18-án 22 óra 35 perckor rosszul érezte magát, és 23 óra 23

perckor az orvos, megelőzve személyi titkárnőjét, megállapította a divattervező halálát, oka: szívroham. És ez így megy az egész év fontos – vagy csak bulvárszintű – eseményeivel: mindennek másodpercnyi pontosságú eseménytörténete van. (Ez a tudósítás már a *Momento* című caracasi lapban jelent meg.) Szóval ezek a rövidebb vagy éppen túlzottan pontos leírások bohócot csináltak az olvasóból. Ez a naiv-csodálkozó vagy inkább látszatra olvasóbarát írásmód leplezi a tényközlés szarkasztikus módját. Csel, amit az író később is nagy kedvvel használ. Igaz, a kötetben nem mindenütt találod ezt a fajta kettős nyelvet, meg a jövő García Márquezének stíluscsíráit. Olykor megjelennek ugyan, de a krokik többsége inkább csak játék az olvasóval, a sajtóval, netán ujjgyakorlat.

A kötetben leginkább az írásról, illetve az írói létezésről szóló szövegekre voltam kíváncsi. Elsőre megragadott az író mezítelen őszintesége, teljes és naiv kitárulkozása. Panaszkodik, hogy micsoda kínlódás a munka – börtönlét –, reggel, felkelés után leül az írógéphez, egyfolytában nyomja délutánig. Aztán kisül, hogy nem ér semmit, amit papírra vetett. Akkor jegyzetek következnek: késő estig jegyzeteli, mit szeretne, mire jutott a kudarcos nap során, majd elmegy aludni. Ám reggelre fejében és az írógépen futkosó kezén összeáll a novella, netán a regény folytatása, a korábban megírt részeket apró fecnikre tépi, és kidobja a szemétkosárba. Boldogság? Részben, mert jön a következő nap, újraindul a kínlódás.

Muris kalandok is akadnak. A rossznak talált novellákat tehát a szemétkosárba dobja, igyekszik elfelejteni. De jön egy ismerőse (kiadó?),

kíváncsian turkálni kezd a szemétben, és kihúz onnan egy kéziratdarabot azzal, hogy ez úgy, ahogy van, tökéletes. Az író tiltakozik, ám hiába, a zsákmányt már nem tudja elvenni a barátjától, a kiadó pedig közli a novellát – óriási siker. A sztorból az az érdekes, hogy az író nemigen tudja, mi az, amit összehozott, amit papírra vetett. Nagyjából persze sejti, hogy milyen történet vagy gondolat volt bennük, de közönségképességét nem tudja bemérni. Tán azt se tudja, hogy vajon tényleg ezt akarta-e behányolni az írógéphez. Mert – rég tudjuk – az írás írja magát, nem az író. És ezt García Márquez naiv kitárulkozással, hihetetlen egyszerűséggel és szégyentelen őszinteséggel elmeséli.

Az írás kín. Gyötrelmes munka. Rosszabb, mint a kőfejtés. Majd hozzászól, hogy a kínoknak ez csak az első harmada. Aztán jön a kiadóval való veszekedés (ők keresik a legtöbbet), meg a könyvterjesztők (ők a következő bőrt húzzák le az íróról), ami neki marad, az épp pár doboz cigarettára elegendő. Mondja. És mégis csinálja, mert az írás szenvedély. Az volt már újságíró-gyakornokként is – mint e kötet korai tárcái igazolják –, és az maradt egész életében. Nem tud belőle kilépni.

Mi kell az íráshoz? – kérdezi a kötet vége felé az *Író kerestetik* című vallomásában. Nem tud rá válaszolni. Mert épp felfedezi egy korábban elkezdett, majd félbemaradt regénydarabját, és azon dolgozik boldogan, amikor barátja, Luis Alcoriza (forgatókönyvíró) jön hozzá látogatóba. Nem sokat diskurálhatnak, mert a szakácsnő rájuk nyit, és rimánkodik, hogy mivel az író urak értenek hozzá, fogalmazzanak meg egy be-

adványt a hivatalnak, mert nyilván jobban veszi ki magát, ha profik dolgozzák meg a szöveget. García Márquez és barátja nekiállnak a pofonegyszerű melónak (amiről írás közben derül ki, hogy meghaladja erőiket), izzadnak, egymás után tépik szét fogalmazványaikat, egyik sem felel meg a célnak, a hivatal (elképzelt) igényének. Estig megy a küzdelem egy szimpla beadvánnyal, sikertelenül. Végre bejön a házvezetőnő, megszanja őket. Mert bevallják, hogy nem képesek a fecnit megírni. „De hisz olyan könnyű – mondta a nő teljes alázattal. – Nézze csak.” És pontosan, magabiztosan kezdett bele a levél megfogalmazásába, Luis Alcoriza alig tudott vele lépést tartani, hogy ugyanolyan gördülékenyen gépelje a szöveget, ahogy az asszony diktálta. „Azon a napon arra jutottam – és ma is így gondolom –, hogy talán az az asszony lehet a titkos író, akire szükségem van az életben a boldogsághoz, aki méltatlan módon a konyha börtönében pergette a napjait” – fogalmaz az író. A kudarc, mint poén, vicces ugyan, de itt is egy kis csoda rejlik a vallomás mélyén: nem az író ír, hanem az íróban élő „másik író”, valamiféle titkos tanácsos, aki sűg, dolgozik helyette – ha épp olyan a kedve. Vagyis García Márquez lefordítja az „ihlet” fennkölt jelenségét az írói kínlódás tapasztalatára: nem én írok, hanem ez a másik, aki bennem rejtőzködik. Ha van kedve, elő-

jön, ha nincs, csak ülök, és fecniket írkálok, és széttépem őket...

Másutt is ez az örömteli fájdalom bukkan elő. *A könyvírás viszontagságai* című 1966-os cikkében ezzel a bekezdéssel legyint meg bennünket: „A könyvírás öngyilkos mesterség. Közvetlen hasznát tekintve semmilyen más szakmához nem kell annyi idő, annyi munka, annyi odaadás. Nem hiszem, hogy egy-egy könyv elolvasása után sok olvasó elgondolkodna azon, vajon a szerzőnek hány óra kínlódással és anyagi nélkülözéssel járt az a kétszáz oldal, és utána mennyit kapott a munkájáért.” Nem a pénz a lényeg, hanem az alkotás gyötrelme, ami csapda, mert nem tud másképp élni, csak ha mindennap a gépénél ül. Ha egy regénye után pihenésre gondol, pár hét után rosszul érzi magát, ja persze, írni kell, írni muszáj, akármit, holnap kidobható fecnit, csak dolgozni kell, mert a nem-írás maga a halál. Mit mondjak: ez García Márquez börtöne. Csak neki, mindennek ellenére, ez a boldogságos rabság. Írói sors.

A kötet válogatása végigfut az író életvonalán, minden korszakból olvashatsz tárcákat. És megismerheted ennek az óriásnak másik arcát.

Gabriel García Márquez: *Az évszázad botránya. Publicisztikai írások (1950–1984).* Fordította: **Scholz László.** Budapest, 2020, Magvető Kiadó. 352 oldal, 4274 forint.